

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО
ОБЩОИКОНОМИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ИКОНОМИЧЕСКА СОЦИОЛОГИЯ“

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертация за придобиване на ОНС „ДОКТОР“
в професионално направление
„Социология, антропология и науки за културата“,
специалност „Социология“

на тема

„МЕХАНИЗМИ НА ВАЛИДИРАНЕ НА АЛТЕРНАТИВНИ ДИСКУРСИ В МЕДИЙНОТО ПОЛЕ“

Докторант: Николай Крумов Балтов

Научен ръководител: доц. д-р Катя Живкова Михайлова

София,
2024

Настоящият дисертационен труд е насочен към публична защита на заседание на катедра „Икономическа социология“, към „Общикономически факултет“ при УНСС на 23.01.2024 г.

Темата на дисертационния труд е *„Механизми на валидиране на алтернативни дискурси в медийното поле“*. Структурата на дисертацията съдържа увод, изложение, състоящо се от три глави, заключение, списък с използваната литература, както и приложения. Общият обем на дисертационния труд е 404 страници. Списъкът с използваната литература включва 140 източника, от които 81 на български език и 59 на английски език. Приложенията съдържат документи с методически характер, изследователски инструментариум, графично представяне на данни, анализирани в дисертацията.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 19.04.2024 г. от 14:00 в зала 2032А „Научни съвети“ на УНСС, пред научно жури в състав:

1. проф. д-р Николай Михайлов, СУ „Св. Климент Охридски“;
2. проф. д-р Росен Стоянов, НБУ;
3. доц. д-р Стойка Пенкова, ПУ „Паисий Хилендарски“;
4. доц. д-р Александър Христов, УНСС;
5. доц. д-р Катя Михайлова, УНСС.

Материалите по защитата са на разположение в Дирекция „Наука“, УНСС и на интернет страницата на УНСС - <https://konkursi.unwe.bg/>

СЪДЪРЖАНИЕ
НА АВТОРЕФЕРАТА

Съдържание на дисертационния труд.....	3
Списък на фигурите в дисертацията.....	5
Обща рамка на дисертационното изследване.....	7
Синопис на съдържанието на дисертационното изследване.....	13
Основни изводи от дисертационното изследване.....	26
Използвана литература.....	29
Справка за приносите.....	30
Справка за научните публикации по дисертационната тема.....	31

СЪДЪРЖАНИЕ на ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД.....	5
ГЛАВА I	
ОСНОВНИ СОЦИАЛНИ ТЕОРЕТИЧНИ КОНЦЕЦИИ	
В ОБЛАСТТА НА ИЗСЛЕДВАНИЯТА ВЪРХУ ДИСКУРСА.....	13
1. Същност на понятието „дискурс“.....	13
2. Основни характеристики на алтернативните дискурси.....	16
3. Основни концепции в областта на изследванията на дискурса.....	19
3.1 Валидността като резултат от удовлетворяване на претенции (за валидност).....	19
3.2 Валидността в перспективата на археологическите и генеалогическите изследвания на Мишел Фуко.....	25
3.3 Валидността като резултат от синхронизираност между операции по кодиране и декодиране на дискурса.....	39
3.4 Валидност и легитимация.....	46
3.5 Валидност и контекстуални модели.....	55
3.6 Валидиране на дискурса през призмата на генетичния структурализъм.....	67
4. Обяснителен потенциал на идеи и теории от други изследователски направления.....	81
4.1 Валидност и социалното разпределение на знанието.....	81
4.2 Валидност и структури на властта – власт, легитимност, господство – 3 аналитики на властта (Фуко, Бурдийо и Вебер).....	85
5. Към конструиране на мултисинхронизационен модел за обяснение на механизмите на валидиране на алтернативни дискурси.....	104
ГЛАВА II	
РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗИ ОТ ПРОВЕДЕН ДИСКУРС АНАЛИЗ НА МЕДИЙНИ ПУБЛИКАЦИИ, ФОРМУЛИРАЩИ АЛТЕРНАТИВНИ ДИСКУРСИ	
ЗА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19.....	120
1. Социален контекст на разгръщане на алтернативните дискурси.....	120
1.1 Основни социални трансформации в политическото, икономическото, медийното и др. полета.....	120
1.2 Основни икономически процеси, свойствени за обществото.....	131
1.3 Основни социални процеси.....	136
1.4 Криза, пропаганда и хетерономия в медийното поле.....	140
1.5 Трансформации на обществени нагласи и ценности.....	151
2. Методически характеристики на изследването.....	161
3. Анализ на моделите на репрезентиране.....	168
3.1 Репрезентационни модели, свързани с държавата.....	168
3.2 Репрезентационни модели, свързани с НОЩ.....	176
3.3 Репрезентационни модели, свързани с елита.....	178
3.4 Репрезентационни модели, свързани с гражданите.....	179
3.5 Репрезентационни модели, свързани с пандемията.....	182
3.6 Репрезентационни модели, свързани с коронавируса/COVID-19.....	184

3.7	Репрезентационни модели, свързани с ваксините	185
3.8	Репрезентационни модели, свързани с ваксинирането	187
3.9	Репрезентационни модели, свързани с медиите.....	188
3.10	Репрезентационни модели, свързани с протиепидемичните мерки.....	189
3.11	Репрезентационни модели, свързани с тестовете за установяване на наличието на коронавирус.....	191
3.12	Репрезентационни модели, свързани с фармацевтичната промишленост.....	191
3.13	Репрезентационни модели, свързани с глобални организации, работещи (и) в сферата на здравеопазването.....	193
4.	Анализ на социалните отношения, конструирани в алтернативните дискурси.....	199
5.	Анализ на социални идентичности в алтернативните дискурси за пандемията.....	212
5.1	Идентичности на „другите“ страни в дискурса.....	213
5.2	Идентичност на публиката.....	217
5.3	Идентичност на медийния персонал (авторите на анализирани текстове).....	218
6.	Конструирани на жанрове и стилове.....	221
7.	Анализ на (де)легитимиране на социални практики.....	222
7.1	Анализ на легитимиращи стратегии.....	223
7.2	Анализ на делегитимиращите стратегии.....	230

ГЛАВА III

РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗИ ОТ ПРОВЕДЕНИ ДЪЛБОЧИННИ ИНТЕРВЮТА

С РЕСПОНДЕНТИ.....	253
1. Методически характеристики на изследването.....	253
2. Въведение.....	255
3. Анализ на изследваните случаи.....	264

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	354
------------------------	------------

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА.....	362
-----------------------------------	------------

СПИСЪК С ПРИЛОЖЕНИЯ.....	371
---------------------------------	------------

СПИСЪК на ФИГУРИТЕ В ДИСЕРТАЦИЯТА

Фигура 1. Мултисинхронизационен модел в хипотетична ситуация на отказ от валидиране..	114
Фигура 2. Мултисинхронизационен модел в хипотетична ситуация на валидиране.....	115
Фигура 3. Мултисинхронизационен модел в хипотетична ситуация на разнопосочни сигнали за валидиране.....	116
Фигура 4. Мултисинхронизационен модел в хипотетична ситуация на разнопосочни сигнали за валидиране, в комбинация с проявление на йерархия на източници на валидност.....	117
Фигура 5. Мултисинхронизационен модел в статично състояние (т.е. в момент преди извършване на самата оценка относно валидността).....	119
Фигура 6. Нива на Индекс за състоянието на трансформацията в българското общество за периода 2006-2022 г.....	123
Фигура 7. Нива на брутният вътрешен продукт за периода 1989 - 2020 г.....	132
Фигура 8. Нива на брутен вътрешен продукт на глава от населението за периода 1989-2020 г.....	133
Фигура 9. Брутен национален доход за периода 1989-2020 г.....	133
Фигура 10. Брутен национален доход на глава от населението.....	134
Фигура 11. Брутни спестявания за периода 1989 - 2020 г.....	134
Фигура 12. Размер на инфлацията (в %) за периода 1989 - 2020 г.....	135
Фигура 13. Дял на доходите, притежавани от най-богатите 10% от населението за периода 2006-2018 г.....	135
Фигура 14. Нива на безработица за периода 1990-2020 г.....	136
Фигура 15. Относителен дял на населението, живеещо под националната линия на бедност за периода 2015-2019 г. (% от населението).....	137
Фигура 16. Относителен дял на населението, живеещо в многоизмерна бедност за периода 2010-2020 г. (% от населението).....	138
Фигура 17. Стойности на Коефициент на Джини за периода 2006-2018 г.....	138
Фигура 18. Нива на индикатор „Свобода на словото“ в контекста на изследване на Индекс за устойчивост на медиите за периода 2001-2019 г.....	141
Фигура 19. Нива на индикатор „Професионална журналистика“ в контекста на изследване на Индекс за устойчивост на медиите за периода 2001-2019 г.....	142
Фигура 20. Нива на индикатор „Плурализъм на новинарските източници“ в контекста на изследване на Индекс за устойчивост на медиите за периода 2001-2019 г.....	143
Фигура 21. „Бизнес мениджмънт“ в контекста на изследване на Индекс а устойчивост на медиите за периода 2001-2019 г.....	143
Фигура 22. Нива на индикатор „Подкрепящи институции“ в контекста на изследване на Индекс за устойчивост на медиите за периода 2001-2019 г.....	144
Фигура 23. Стойности на индикатор „независими медии“ за периода 2005-2021 г.....	145
Фигура 24. Място на България в класацията за медийна грамотност.....	146
Фигура 25. Професионална идентичност на трети в дискурса страни“.....	213
Фигура 26. Основен профил на получилите приоритетен достъп до изследваните дискурси..	216
Фигура 27. Основен профил на получилите приоритетен достъп до изследваните дискурси (автори).....	220
Фигура 28. Разпределение на легитимации и делегитимации (по текстове).....	223
Фигура 29. Разпределение на легитимираните социални практики	

(в групи по смислови ядра).....	224
Фигура 30. Разпределение на легитимираните социални практики в група „Други“.....	229
Фигура 31. Разпределение на делегитимираните социални практики (в групи по смислови ядра).....	231
Фигура 32. Разпределение на делегитимиращите стратегии по период на публикуване на текстовете.....	236
Фигура 33. „Основни представи относно участници в пандемията (представи на Респондент № 1 и представи, конструирани в алтернативните дискурси).....	267
Фигура 34. „Основни представи относно обекти на пандемичния дискурс (представи на Респондент № 1 и представи, конструирани в алтернативните дискурси).....	268
Фигура 35. Нива на стойности по критерий „Държавност“ и индикатори за периода 2006-2022 г.....	393
Фигура 36. Нива на стойности по критерий „Политическо участие“ и индикатори за периода 2006-2022 г.....	393
Фигура 37. Нива на стойности по критерий „Върховенство на закона“ и индикатори за периода 2006-2022 г.....	393
Фигура 38. Нива на стойности по критерий „Стабилност на демократичните институции“ и индикатори за периода 2006-2022 г.....	393
Фигура 39. Нива на стойности по критерий „Политическа и социална интеграция“ и индикатори за периода 2006-2022 г.....	394
Фигура 40. Нива на стойности по критерий „Социално-икономическо развитие“ и индикатор за периода 2006-2022.....	394
Фигура 41. Нива на стойности по критерий „Организация на пазара и конкуренцията“ и индикатори за периода 2006-2022 г.....	394
Фигура 42. Нива на стойности по критерий „Монетарна и фискална стабилност“ и индикатори за периода 2006-2022 г.....	395
Фигура 43. Нива на стойности по критерий „Частна собственост“ и индикатори за периода 2006-2022 г.....	395
Фигура 44. Нива на стойности по критерий „Изграждане на съгласие“ и индикатори за периода 2006-2022 г.....	395
Фигура 45. Нива на Световен индекс за свобода на печата за периода 2002-2021 г.....	396
Фигура 46. Средни стойности на индикатор „независими медии“ за периода 2005-2021 г. (по държави) според данните и оценките на “Freedom House”.....	396

ОБЩА РАМКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

Основният проблем, който се разглежда в дисертационния труд, се анализира в контекста на възникването и утвърждаването на множество алтернативни дискурси в публичното пространство, в т.ч. и в медийното поле, които се обособяват във връзка с различни процеси, събития, политики, идеи и т.н. от социалния живот. Подобни дискурси могат да се впишат в медийното поле под множество форми (на пропаганда, на дезинформация например, на конспирации, на алтернативни научни дискурси, като астрологията, алтернативната медицина и др.), като често създават алтернативни разкази за събитията, процесите, агентите, явленията и т.н. от социалния свят, които разкази имат свойството да поляризират и разделят обществата, в които са вписани. Сред най-ярките примери за събития, които провокират такива дискурси в последните години са бежанската криза, предизвикана от войната в Сирия, провеждането на Брекзит кампания¹ (Economy.bg, 2017), (не)приемането на „Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие“, по-известна като „Истанбулската конвенция“ (част от текстовете в нея по-късно са обявени като несъответстваща с българската конституция), пандемията от COVID-19, войната в Украйна и др. Известни са и усилията на Европейската комисия за противодействие на този тип дискурси (Европейска комисия. Представителство в България, н.д.), като някои от гореизброените последните две събития/процеси се разглеждат именно като среда за възникване на такива дискурси. Същността на тези дискурси се обективира в това, че те представят социалната реалност по алтернативен начин, спрямо дискурсите на държавата, дискурсите на големите медии, и въобще спрямо доминиращите публични дискурси. И ако може да се каже, че подобни процеси и събития представляват и изразяват значими социални катаклизми, то алтернативните дискурси, и в частност тези в медийното поле, са конструирани и в това да създават конкурентни версии на реалността и по отношение на света на политиката, икономиката, общественото здраве и др.

Известни са усилията, от последните години, на български изследователи в изучаването на подобни дискурси (в смисъл, че произлизат подобни като характеристика медии на тези, които са изследвани в настоящия дисертационен труд – онлайн базирани, в които имената на авторите, пишещи статиите често не се споменават и др.), което показва, че този тип дискурси са опериращи в един „анонимен режим на публичност“ в термините на българския социолог Андрей Бунджулов (Бунджулов, 2022). Тези усилия се обективират в изследванията на два научни колектива (Вацов, и др., 2017) и Боян Знеполски и колектив (Знеполски, Чалъкова, Павлов, & Вацов, 2017), а също така и на Милена Якимова (Якимова, 2022), като общият знаменател на това, което авторите показват, се свежда до това, че дискурсите на тези медии най-общо представляват (анти-демократична) пропаганда. Често в публичното пространство, подобни дискурси биват разглеждани (и) като „дезинформация“ и/или недотам с научно издържания израз „фалшиви новини“. Такива дискурси са много повече от „пропаганда“ и „дезинформация“ – те са конституитивни за обществото, в което живеем. Красноречив пример в тази посока, който показва и тенденция на официализиране на алтернативните дискурси, може да

¹ Това показва, че проблемът е актуален дори на глобално ниво.

бъде открит в решението на 2 български общини да забранят 5G мрежата на своята територия (Сега, 2021), поради опасения, че въпросната мрежа може да е източник на заболяването COVID-19. В този смисъл, възниква необходимостта от полагане на усилия и дебат в рамките на социологическото поле, свързан с по-детайлното изучаване на тези дискурси и в частност на това как конструираните в тях представи биват признавани, от потребителите на тези дискурси, за действителни описания на света.

Именно в това се състои силата на тези алтернативни дискурси, доколкото тя произтича от това, че те успяват да произвеждат социални представи (репрезентации), които се явяват приемливи за възприемане от страна на социалните агенти, в резултат на което тези дискурси биват подегани и трайно възпроизвеждани в различни социални полета като политиката, медицината и др. По този начин се създават конкурентни гледни точки за социалната реалност, които произвеждат множество социални ефекти. Дискурсите са социални конструкти и както редица утвърдени автори в областта на критическите изследвания на дискурса в социалните науки показват - те са въввлечени в поддържането и/или подкопаването на социалния ред и властовите отношения, които един ред задава. В този смисъл алтернативните дискурси, които се разгръщат в медийното поле в България през последните повече от 10 години не остават неутрални към обществото, в което живеем – напротив – активно го съставляват и оформят.

Основен проблем

Основният научен проблем, който се формулира в дисертационния труд е проблемът за постигането на валидността в идеационен план на тези дискурси (т.е. по отношение на създаването на представи за социалната реалност), и в частност проблемът се фокусира над процеса на валидирането на репрезентациите, произвеждани от алтернативните дискурси от страна на социалните агенти. Като тук под „валидност“ се разбира широкия кръг от значения, които думата възплъщава, като „достоверност“, „истинност“, „неоспоримост“, „действителност“, „приемливост“ и др., което обяснява нейната полезност. В този смисъл актовете на валидиране на дискурса са актове на оценка, относно неговата достоверност, истинност, неоспоримост, или с други думи, актове на оценка на казаното и представено в дискурса по отношение на съответствието с действителното състояние на нещата.

Теза на дисертационния труд

Механизмите на валидиране на алтернативни дискурси в медийното поле се състоят в трансформиране на обективните разделения в социалния свят, под формата оценъчни схеми („схеми за възприемане и оценка“; „принципи на виждане и разделение“; „класификационни схеми“ и др.), структури на хабитуса, функциониращи като системи от критерии за валидност (и прилагани към различни измерения на комуникативната ситуация – самите репрезентации и изказвания; идентичност на говорещите субекти; социални отношения между участниците; стилове; жанрове; интереси и др.), с които издигнатите претенции за валидност в дискурса могат да бъдат удовлетворени или не.

Една такава теза идва да подчертае няколко основни и много важни неща:

- Валидността на репрезентациите, формулирани в алтернативните дискурси, не е резултат от изцяло спонтанно решение – тя е резултат от дълготраен процес на инкорпориране на един или повече критерии за валидност, придоби в хода на биографичната траектория, които могат да се активират в условия на

ситуация на валидиране. В този смисъл, в известна степен оценката на валидността може да бъде предзададена, доколкото критериите, с които тя се оценява са формирани в минал опит. Въпреки това, при определени актуализации или дисфункции на хабитуса, настъпили в резултат на нов опит, то посоката и степента на сигурност в акта на валидиране може да се променя. Това разбиране „позволява“ на агентите да променят силата и посоката на своите стратегии за валидиране, като в същото време отчита, че това се случва при определени условия (наличие на преустройства и трансформации в хабитуса).

- Валидността не е резултат от наличието на никакви универсални критерии за валидност – всяка социална област може да послужи като източник на вдъхновение за социалните агенти за интегриране на критерии за валидност. Така например разделението „либерално-консервативно“ например (политическо разделение), свойствено за политическото поле, функционира като съвкупност от критерии за валидност, доколкото агентите могат да разпознават всичко казано от представители на едната или на другата фракция за (не)валидно. По същия начин могат да функционират и други разделения като „корпоративно-некорпоративно“ (икономическо разделение) и т.н.
- Валидността на репрезентациите, формулирани в алтернативните дискурси не е функция нито на изцяло субективна преценка, нито изцяло от обективна принуда, доколкото схемите за оценка – общосподелени принципи на разделение са вписани в индивидуализирани агенти. Актовете на валидиране са актове на използване на обективните структури за субективни преценки, но достъпа до обективните структури за различните агенти е неравно разпределен. В този смисъл валидността е генетично привързана (но не и обвързана) с позицията на социалните агенти в различните социални полета. Така например журналистите могат да третират валидността като придържане към определени норми на медийното поле, докато политизираните агенти да я третират като резултат от дейността на политически легитимни, представили, политически допустими мнения и т.н.

Основна цел

Основната цел на дисертационния труд е да изведе механизмите на валидиране на репрезентациите на социалната реалност в алтернативните дискурси, които са изследвани в настоящия труд, като ключовото тук е да се изведе как се изработват самите механизми, въз основа на които социалните агенти валидират репрезентациите, формулирани в алтернативните дискурси. Начинанието се подема от социоаналитична перспектива², в смисъла на френския социолог Пиер Бурдийо (Бурдийо & Вакан, 1993), като е ориентирано към това „да разкрие най-дълбоко заровените структури на различните социални светове, които изграждат социалния универсум, както и „механизмите“, които се грижат да осигурят тяхното възпроизвеждане или трансформация.“ (Bourdieu, 1996b, стр. 1).

² Като тук се визира това, което Бурдийо (Бурдийо & Вакан, 1993) нарича „амнезационна работа“ (стр. 31), ориентирана към изучаването на колективно несъзнаваното.

Задачи

Поставени са следните основни задачи:

Задача № 1. Да се изведат и анализират съществуващи концепции и идеи за обяснение на валидирането на репрезентации на социалната реалност и да се анализират техните слабости и силни страни, в контекста на изследвания в дисертационния труд проблем;

Задача № 2. Да се зададе дефинитивна рамка за осмисляне, анализирани и проблематизирани на явлението „алтернативни дискурси“;

Задача № 3. Да се създаде модел за обяснение на процеса на валидиране;

Задача № 4. Да се проведат необходимите емпирични проучвания по отношение на формулирането на алтернативните дискурси и на тяхното интерпретиране;

Задача № 5. Да се анализират и разкрият основни модели на репрезентация, които разглежданите в текста алтернативни дискурси конструират;

Задача № 6. Да се анализира как социалните агенти са склонни да интерпретират изследваните алтернативни дискурси;

Задача № 7. Да се изведат механизмите, които имат роля за осигуряването на валидирането на репрезентациите на социалната реалност, генерирани в алтернативните дискурси, които са изследвани.

Методи

Дефинираните задачи предполагат предприемането на конвергентен изследователски подход, който съчетава теоретичния анализ на научната литература и анализ на емпирични данни на проблематизирания феномен, а също така и анализ на вторични данни относно социалния контекст, в който алтернативните дискурси се вписват. Това поражда необходимостта от разбирането на обусловени алтернативни дискурси в медийното поле, посредством провеждане на дискурс анализ на медийни публикации, така и дълбочинни интервюта с респонденти, които оценяват идентифицираните репрезентационни модели (смислови ядра от репрезентации, конструирани в пределите на алтернативните дискурси). Чрез мобилизирането на тези методи става възможно да се идентифицират моделите на репрезентация на социалната реалност, които алтернативни дискурси генерират, както и начина, по който социалните агенти интерпретират и осмислят тези модели и включените в тях репрезентации.

Обект на изследването

Обект на изследването са от една страна две медии (The Bulgarian Times и Skandalno), които произвеждат алтернативни дискурси по отношение на основното „дискурсивно събитие“ (Фуко, 1996), което е обект на анализ в текста - пандемията от COVID-19³. Подобно дискурсивно събитие е изключително подходящо от гледна точка на няколко аспекта, като отличавам два от най-важните: 1) висока продължителност на кампанията по производство на алтернативните дискурси; 2) слаба кодификация на социалната ситуация и липса на обществен консенсус по отношение на пандемията – която предполага много по-голяма вариативност в мненията. Двете медии, които са обект на

³ В този смисъл тези медии формират различни взаимодействия и формулират собствени дискурси, от две позиции в медийното поле по отношение на една област на познание – пандемията от COVID-19. По този начин се формират и два специфични алтернативни медийни дискурса за пандемията от COVID-19, които се произвеждат в медийното поле.

изследването представляват колективни агенти (т.е. активни дейци), насочени към производството на репрезентации на социалната реалност в рамките на своите дискурси, генериращи алтернативно знание за пандемията, спрямо това на държавата, публичните институции, големите медии и т.н. От друга страна, втори обект на изследването са пълнолетни български граждани, които са субект на интерпретация и валидиране на тези дискурси и репрезентациите произвеждани в тях. Необходимостта от включване на втори обект на изследване е продиктувана от разбирането, че за да могат да бъдат обяснени механизмите на валидиране на алтернативните медийни дискурси, то първо трябва да бъдат идентифицирани техните характеристики, а след това и тяхното възприемане от страна на публиката, а именно пълнолетните граждани. Това налага да бъде заявено още тук, че двете проучвания, които са включени в изследването се базират на качествени методи, като също така нямат претенцията за представителност.

Предмет на изследването

Предмет на изследването е взаимодействието между репрезентациите на социалната реалност, които медиите, посочени по-горе произвеждат, чрез своите дискурси и субективните структури, с които социалните агенти ги интерпретират и в частност механизмите, които правят тяхното валидиране възможно. В този смисъл предметът на настоящото изследване са именно механизмите на валидиране на алтернативни дискурси в медийното поле, като акцентът се поставя над това как и по какъв начин един по съществува си алтернативен дискурс придобива обществена валидност.

Хипотези

Хипотеза №1. Алтернативните дискурси функционират по начин, по който да отхвърлят изградения в обществото социален ред, но също така и по начин, по който да формулират принципите за неговото осмисляне, чрез интегриране на хетеродоксални и опозиционни принципи на виждане и разделение.

Хипотеза №2. В хода на своята биографична траектория социалните агенти изграждат система от критерии за валидност (които в резултат на опита и позициите им могат да варират), които им служат като ориентири в определянето на валидността.

Хипотеза №3. Интегрираните в алтернативните дискурси принципи на виждане и разделение, активират вече формирани диспозиции и оценъчни схеми, част от хабитусите на социалните дейци, отключвайки актове на (не)валидиране на репрезентациите.

Хипотеза № 4. Валидността на алтернативните дискурси възниква в условията на съгласуваност между интегрираните в дискурса структури (принципи на виждане и разделение) и инкорпорирани от социалните агенти структури на хабитуса.

Ограничения

Основните ограничения пред изследването са свързани с това, че в дисертационното изследване се изследват два източника на производство на алтернативни дискурси, въпреки, че в медийното поле се наблюдават множество подобни агенти. В този смисъл липсват претенции за представителност. Друго ограничение е свързано с формата, в която алтернативните дискурси се реализират. По-конкретно това е формата, в която се разгръщат е като дискурси, противостоящи на тези на публичните институции по обществено значими теми. Избраните източници на формулиране на алтернативни дискурси се базират на това, че формулират крайни позиции, при това експлицитно, като в същото

време са особено производителни, което позволява за това, изследването на проблема да постигне по-голяма дълбочина.

Изследователска етика

Дисертационното изследване следва и спазва Етичния кодекс на УНСС, Политиката на УНСС за почтеност в академичното творчество, като също така се придържа към спазване на етични норми, свойствени за научното поле, като защита на данните на респонденти и др.

Изследването и дисертационния труд представляват оригинална авторска, разработка, далечна на всякакви форми на плагиатство или други форми нарушения на авторското право или конфликт на интереси.

Тук е и мястото, в което трябва да бъдат изразени благодарности към рецензентите, към преподавателите от катедра „Икономическа социология“ при УНСС, и най-вече към доц. д-р Андрей Бунджулов за конструктивните коментари и бележки, а също така и към научния ръководител на този дисертационен труд – доц. д-р Катя Михайлова.

Структура на дисертационния труд

Структурата на дисертационния труд е представена в увод, три глави и заключение, както и списък с приложения. В първа глава са представени основни концепции в областта на критическия дискурс анализ, които проблематизират валидността и валидирането на дискурса, притежаващи мощен потенциал за създаването на цялостен обяснителен модел. В края на първа глава в резултат на анализ и синтез е конструиран модел за обяснение на валидността на дискурса (мултисинхронизационен модел).

Във втора глава от дисертационния труд е представен социалния контекст, в който се реализират алтернативните дискурси, а също така са представени резултати от проведен дискурс анализ на медийни публикации в няколко основни измерения (анализ на моделите на репрезентация; анализ на социалните идентичности на включените в дискурса; анализ на социалните отношения, анализ на стилите и жанровите характеристики на изследваните дискурси и анализ на взаимодействието на двата алтернативни дискурса със структурите на господство (т.е. каква властови отношения де/легитимират), като всеки от изброените елементи представлява потенциален източник на валидност.

В трета глава от дисертационния труд са представени резултати от проведени дълбочинни интервюта, с които се проверява дали конструираният в първа глава модел е способен да обяснява актовете на валидиране, а също така се изследват структурата на субективните конструкции, с които социалните агенти оценяват различните елементи на създадения модел, както и механизмите на тяхното инкорпориране.

СИНОПСИС НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

ГЛАВА I.

ОСНОВНИ СОЦИАЛНИ ТЕОРЕТИЧНИ КОНЦЕЦИИ В ОБЛАСТТА НА ИЗСЛЕДВАНИЯТА ВЪРХУ ДИСКУРСА

В първа глава от дисертационния труд проблемът за валидността и валидирането на репрезентации се вплита най-вече в контекста на теорията на дискурса. В първа точка от главата се представя същността на понятието „дискурс“ и се проследява процеса на интензификация на понятието в полето на социалните науки. Споделя се разбирането за дискурса на един от най-влиятелните изследователи в областта на критическия дискурс анализ - Норман Феърклаф (Fairclough, 1995), „като социално действие и взаимодействие“ (стр. 18) и „като социална конструкция на реалността, форма на знание“ (стр. 18). Във втората точка от същата глава на дисертационното изследване се шрихира разбирането за алтернативни дискурси, като забранени, патологични и неистинни дискурси, в смисъла на Мишел Фуко (Фуко, 2016), и едновременно с това като „еретични“ дискурси в смисъл на Пиер Бурдийо (Bourdieu, 1991). В следващите части се представят теории от полето на дискурса, които проблематизират различни аспекти от процеса на валидиране на репрезентациите, произвеждани в алтернативните дискурси. Основополагаща е идеята на Юрген Хабермас за валидността, като резултат от удовлетворяване на определени претенции за валидност. Археологическите и генеалогическите изследвания на дискурса, наред с идеите на Тео ван Люен, са в полза на усилията в дисертационния, доколкото вече реферират към конкретни източници на валидност, докато теориите на Стюърт Хол, Теун ван Дайк, насочват погледа към процеса на валидиране към субективните измерения, свързани с това как социалните агенти (могат да) изработват механизмите на валидиране (за разлика от преди това споменатите автори, които се го разглеждат процеса на валидиране от по-скоро от обективистки позиции). В допълнение на това се представят идеите на Пиер Бурдийо, в които централно място е отделено на понятието „хабитус“, разработено от Бурдийо, което се разглежда като субективната конструкция, стояща зад актовете на оценка на валидността, а от друга страна структурите на хабитуса са разглеждат като специфични критерии за валидност, които се осигуряват в процеса на социализация.

От прегледа и проблематизирането на основните теоретични концепции, въз основа на които е базирано настоящото изследване, става ясно, че валидирането на дискурса по отношение на производството на валидни репрезентации, не почива на един източник. Няма една централна инстанция, която може да гарантира валидност на изказванията, като нещо, което може да бъде третирано като „валидно“ (т.е. „достоверно“; „истинно“; „приемливо“ и т.н.) априори. Другият важен извод, който може да бъде посочен е, че валидирането на генерираните репрезентации в дискурса почива на определена степен на синхронизация между конституираното от дискурса и схемите за интерпретация на валидиращите агенти, т.е. от хабитуса, който осигурява начина на декодиране. Социалните агенти са снабдени с известна степен на критичност, на мнителност (която варира, както в зависимост от тяхната социална позиция, така и от обектите, които те интерпретират) и не е достатъчно само просто да чуят/прочетат нещо, да го чуят от определен

човек или институция, да го чуят по подходящ начин, от определена перспектива и/или в специфичен стил или жанр.

Приемането на една репрезентация за валидна от страна на социалните агенти почива на сложен механизъм, който може да включва по-проста или по-сложна комбинация от различни източници на валидност (посочени по-долу в текста), като не изключва някои от тях да влизат в конфронтация помежду си, т.е. едни да индикират за това, че репрезентациите, генерирани чрез един дискурс са валидни, а други за това, че те не са. В този смисъл може да се каже, че няма съвършен дискурс, може да има само съвършен (но не универсален или още по-малко уникален) начин за намиране на пътищата за към неговото валидиране. Основната рамка на конструирания модел е представена в следващите редове.

При декодирането/интерпретирането на дискурса, в обекти на оценки, съждения, възприятия и т.н. могат да се превърнат един или повече от следните аспекти на една комуникативна ситуация, които имат отношение към процеса на осигуряване на валидност на дискурса в производството на валидни репрезентации на социалния свят, както следва:

- **Социални идентичности в т.ч.:**

- *Социални идентичности на производителите на дискурса*

По отношение на този аспект, хабитусът на социалните агенти, декодиращи дискурса произвежда усет за мястото на другите, въз основа на прилагане на класификационни схеми за оценка/категории за възприятие/принципи на виждане и разделение на езиковата компетентност на говорещия субект (агент или институция) и/или на други негови символно-материално свойства (белези на власт като инсигнии и други), чрез които говорителите могат да бъдат „познавани и признавани“ като носители на „упълномощен език“ (Bourdieu, 1991), като въз основа на това една или друга репрезентация може да бъде валидирана.

- *Социалната идентичност на самата публика, т.е. на интерпретиращите и декодиращи дискурса;*

Хабитусът на агентите, произвежда усет за собственото място, въз основа на самоотнасяне към позицията (по правило), която агентът заема в едно или друго поле, което е релевантно на комуникативната ситуация (бизнесмен/бизнес дама по време на изповед или литургия се ситуират като миряни, а не като икономически дейци) спрямо говорещия субект. При некодифицирани (но и не само) ситуации един дискурс може да получи своето валидиране по отношение на създаването на приемливи представи за света, ако агентът се идентифицира в идентичност, която в конкурентен дискурс не конституира. Известната конспирация за т.нар. „кеймтрейлс“, т.е. следи от въздуха, които се резултат от разпръскването на различни отровни вещества, става приемлива, за едно или други хора, (и) защото те са склонни да се самоидентифицират като „хора, които са в опасност“ – идентичност, която дискурсът на публичните институции, на престижните медии не конституират, постулирайки, че това е конспирация.

- *Социалната идентичност на другите участници в дискурса;*

Тук нещата стоят по идентичен начин, както в първия разглеждан случай, доколкото хабитусът на социалните агенти произвежда усет за мястото на другите участници. Обикновено в различните дискурси наситеността на такива участници може да варира – при медицинското интервю или изповедта, които са дълбоко лични форми на взаимодействие, трети страни по правило липсват, но при медийния дискурс много често дори

се налага да има други участници извън публиката и този, който се обръща към нея като експерти, свидетели, коментатори и т.н. В случая процесът на валидиране на един курс по отношение на функцията, свързана с производство на репрезентации ще зависи от това как интерпретиращите дискурса ще идентифицират „другия“ говорител – например, ако мнението му се дава в качеството на икономически експерт, то те ще приложат различните категории за оценка за да установят дали той наистина е икономически експерт, и в зависимост от йерархията, в която са конструирани оценъчните структури ще се извърши преценката дали той е или не е легитимен говорител по въпросите свързани с икономиката.

- **Социалните отношения, които се конституират чрез дискурса;**

Хабитусът на социалните агенти отчита и активно вижда и разделя, възприема и оценява като класифицира и класира стратегиите характеристиките на текста/говора, които са в основата на конституирането на отношения в т.ч. причисляване на автора на определен текст към публиката, разграничаването му и др. Въз основа на това хабитусът може да произведе различни мисли, чувства, представи, усещания и т.н. относно отношенията между него и производителя на дискурса, като може да ги възприема като отношения на близост вместо на отчужденост, като отношения на закрила, а не на агресия и т.н. Този тип отношения могат да подпомагат за валидиране на дискурса не защото има такъв социален закон, а защото имитират отношения на кръгове, които концентрират високи нива на доверие (напр.), като семейни и приятелски връзки и т.н.

- **Самите репрезентации/представи:**

Хабитусът като оценъчна структура притежава склонност, която може да проявява при всяко взаимодействие, която склонност се състои в това да генерира мисли, чувства, мненията и т.н. относно валидността и приемливостта на репрезентациите (които успява да идентифицира), разбирали като истинност, достоверност, сериозност, уместност, искреност и т.н. Социалните агенти, както показва Бурдийо оперират с различни нива на капитал, както и със схеми на практическо познание и познавателни структури за социалния свят и имат определен набор от допускания, които считат, че могат или не могат да се реализират. Репрезентирането на факта, че законите на физиката, каквито се откриват в класическата механика не работят на квантово ниво до голяма степен е репрезентация, която може да се валидира от това какво познание са изградили социалните агенти за света на физиката и склонността им да мислят и споделят позиции по-близки или по-далечни на тезите на Айнщайн и Нилс Бор например (и техните съмишленици).

- **Жанрови характеристики;**

Хабитусите на социалните агенти, в условията на комуникативна ситуация, активно могат да оценяват и жанровите характеристики, като оценките могат да повлияят за валидирането на една или друга репрезентация, могат да гарантират сериозността на изказването, но и не само. Медицинското интервю в научно списание като жанр е много по-надежден източник на знание за света на медицината, отколкото медицинско интервю в театъра или интервюто за работа – с други думи репрезентациите за света на медицината имат много по-голям шанс да бъдат валидирани именно в такава форма на взаимодействие, отколкото в които и да било други форми на интервю, тъй като медицината в съвременните общества е легитимната инстанция, от която се говори за въпросите на здравето. Съгласно модела, възникването на валидност би било възможно само, ако в структурите на хабитуса, оценяващ една репрезентация, валидността се асоциира с дискурсите на „официалната“ медицина, а не с тези на „алтернативната“.

- **Стилови характеристики**

В процеса на валидиране хабитусите на социалните агенти могат активно да оценяват стила, който може да и въз основа на изградените критерий за валидност да валидират или не казаното. Така напр. разпознаването на конспиративен стил, чрез схемите на хабитуса може да допринесе за отхвърляне на репрезентациите, доколкото този стил често може да буди скептичност и недоверие, а от друга страна наличието на аргументативен стил може да допринесе за валидиране на една или друга репрезентация.

- **(Легитимността на) властовите отношения, които се утвърждават/подкопават, чрез дискурса**

На последно място хабитусите на социалните агенти потенциално могат да разпознават дали един дискурс утвърждава или подкопава една власт (властови отношения) и в зависимост от това дали признават нейната легитимност могат да приемат или отхвърлят казаното. Доколкото хабитусът на социалните агенти може да функционира не само като поддържаща едни или други отношения на асиметрия, а и като оспорващи ги, то именно разпознаването на формата на власт, която се конструира чрез дискурса и отношението към нея ще се явява определящо за това дали репрезентацията, която е генерирана може да се валидира или не. В този смисъл, в слабо кодифицирани ситуации, като пандемията от COVID-19, валидността може да се третира като резултат от ситуационна преценка между конкурентни дискурси, която съответства на интересите на социалните агенти⁴.

ГЛАВА II

РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗИ ОТ ПРОВЕДЕН ДИСКУРС АНАЛИЗ НА МЕДИЙНИ ПУБЛИКАЦИИ, ФОРМУЛИРАЩИ АЛТЕРНАТИВНИ ДИСКУРСИ ЗА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19

В тази част на дисертационното изследване се представят методическите характеристики на изследването, а също така социалният контекст, в който алтернативните дискурси се разгръщат, както и резултати и дискурс анализ на медийни публикации.

Анализът на социалния контекст показва, че алтернативните дискурси циркулират в среда на голямо недоверие към държавата и нейните институции и публичните системи, както и недоверие в медиите.

Една от основните констатации показват, че функционирането на публичните институции в страната, като цяло, в много малки периоди функционират оптимално, а тенденциите на влошаване на тяхното качество са трайни и устойчиви, като в същото време на субективно ниво като цяло се наблюдава огромен дефицит на доверие към същите институции.

Циркулацията на алтернативните дискурси също така се реализира в среда на изолационизъм, където локалното (националното, регионалното, местното, кварталното) будят асоциации на близост и доверие, а глобалното на отчужденост. Средата, в която се разгръщат алтернативните дискурси е белязана от процеси на падение и възход, свойствени са процеси и явления като изчезване на спестявания, високо социално неравенства, различни форми на бедност, демографска криза и др., а също така, че съществуват процеси в медийното поле на хетерономизиране, на наличие на пропагандно съдържание и

⁴ Така конструиран, моделът не представлява веднъж завинаги затворена система, като бъдещи изследвания и проблематизации могат да доведат до потенциално негово актуализиране и модифициране.

др., които стъпват на някои от тези нагласи – чрез отдаване на афинитет към локалното за сметка на глобалното, чрез критика на елита (ослабяйки се на това, че има антиелитарни нагласи, които са свойствени за по-неравните общества) и др.

Тези характеристики, които съпътстват общественото развитие не подминават съзнанията и умовете на социалните агенти. Опитът от тях се макар и по различен начин при различните хора се интегрира под формата хабитус.

По време на провеждането на дискурс анализа са идентифицирани 13 репрезентационни модела, обособени в смислови ядра от репрезентации и включващи, представянето на различни агенти (държава, елит, институции, фармацевтична промишленост, граждани) и различни обекти (ваксини, пандемия, коронавирус, тестове и др.).

Извършеният анализ на репрезентациите, които са идентифицирани в хода на изследването показва, че съществува голяма съгласуваност между обособените репрезентационните модели. Те не са изолирани един от друг, а се подсилват, поддържат, придават си устойчивост и въобще взаимодействат. Репрезентациите на държавата като репресивна организация, като структура, която се намира в симбиоза с елита (а понякога и подчинена на него) са пряко свързани със ситуирането на гражданите като жертви например. Представянето на PCR-тестовите като неблагонадеждни по отношение на установяването на наличието на коронавирус у един или друг човек поддържа репрезентационните модели на това, че няма пандемия например, репрезентациите на медиите, като агенти, които манипулират информацията, подсилват и поддържат моделите на репрезентация на вируса като безопасен, на ваксините като опасни и т.н. В този смисъл налице е ясна логическа структура, която внася подреденост в дискурсите, каквито ги откриваме тук.

Зад цялата логика на конструиране на алтернативни дискурси стоят няколко системи от „принципи на виждане и разделение“ и „класификационни схеми“, които са интегрирани в изследваните текстове и които работят като организиращи принципи. Тези системи от опозиции се вписват в една матрица, в която социалните разделения са интегрирани в пандемичния дискурс (а оттам и обяснявани), а самата пандемия и социалните условия, които тя задава са представени като терен и продължение на класовия конфликт. Налице са опозиции, които действат като генеративни принципи като „публично-частно“⁵; „голямо-малко“; „богато-бедно“; „необикновено-обикновено“; „елитарно-масово“; „зависимо-независимо“, „западно-източно“; „глобално-локално“; „некапиталистическо-капиталистическо“ и т.н. и както ясно се вижда техния общ знаменател е противопоставянето на тези, които упражняват икономическата и политическа власт на тези, които я търпят.

Основната опозиция несъмнено е „публично-частно“, която подобно на другите функционира като критерий, но и като претенция за валидност, като в случая медийния персонал, произвеждащ алтернативните дискурси за пандемията асоциира валидността с „частното“⁶, а липсата на валидност с „публичното“⁷.

⁵ В т.ч. влизат и модификациите на тази схема като „официално-неофициално“, „институционално-неинституционално“ и т.н.

⁶ В случая под „частно“ трябва да се разбира това, което е външно на „публичното“, т.е. „индивидуалното“, „отделеното“ и т.н., а не частно в икономическия смисъл („частна собственост“). Икономически частното, т.е. „корпоративното“ функционира като критерий за невалидност.

⁷ Това е индикативно за най-големия противник на алтернативните дискурси – публичните институции и социалния ред, който те възплащават.

Анализът на моделите на репрезентация (и не само), много ясно показват как публичното не се асоциира с доверие, признание и престиж – публичното се явява като критерий за невалидност. Публичното е репрезентирано като действащо извън нормата - то лъже, плаши, манипулира, репресира, крие, налага незаконни ограничения, контролира, доминира, намалява населението, служи на други интереси (най-често икономически и тайни). От друга страна частното търпи всички тези действия (рядко се съпротивлява). Както се вижда публичното е активно, доминиращо, а частното е пасивно, доминирано, публичното е агресор, а частното жертва. В случая в рамката на „публичното“ не се вметват само публичните институции, а агенти, институции, обекти и др., които по една или друга линия се асоциират с публичните институции. Така експерти, институции, медии, икономически елити, и т.н. биват дискредитирани именно по линия на свързаността им с „публичното“ и най-вече по линия на възпроизвеждането на публичния дискурс за пандемията. От друга страна, на частното противостои „истинното: говорене – експерти външни на публичните институции и критици на същите (частни експерти) биват третираны като легитимни и независими експерти; неинституционализирани и корпоративни медии, малки медии и т.н. разкриват пазените тайни и уличават в лъжи; граждани, които печелят дела в съда, оборвайки държавата и т.н.

Други важни опозиции като „малко-голямо“⁸; „масово-елитарно“; „обикновено-необикновено“; „близко-далечно“ и т.н. работят по начин, по който подчертават икономическите различия и да разпределят действия, думи, чувства и т.н. на агентите вписани в тези икономическите разлики. „Големите“ са фармацевтичните и други компании, бизнеси и т.н., производители на опасни ваксини, лъжещи обществата (и държавите понякога), че ваксините са сигурни и ефекти, които са представени като „алчни“, „елитарни“, „далечни“, „необикновени“, докато гражданите като „обикновени“, „малки“, „слаби“, „маса“ и т.н.

Важно е и разделението „източно-западно“, което се регистрира, като източното е фаворизирано и е свързано с валидност. Тук трябва да се отбележи, че под „източното“ в алтернативните дискурси се разбира, основно Русия, а под западно – западната цивилизация в смисъла на Самюъл Хънтингтън (Хънтингтън, 2023), т.е. „евро-американската или северноатлантическата цивилизация“ (стр. 59). Особено добре това проличава от предимството на източните експерти (доминантно руски), които се разглеждат като легитимни говорители относно пандемията⁹. Важно впечатление прави и отдаването на преимуществото на руската ваксина над тези произведени в западния свят по отношение на надеждността и качеството. В допълнение на това може да се покаже как „западни“ и глобални институции (и/или такива доминирани от западни страни) се представят в ролята на агресори, действащи срещу гражданите (под различни форми), организиращи конспирации и манипулации, лъжещи населението и т.н. (т.е. като носители на неистинни дискурси), като в това число влизат организации като СЗО, НАТО, Световната банка и др. За разлика от това руските институции, които макар и много рядко репрезентирани са представени като добре функциониращи и подготвени да посрещнат пандемията.

Тези стратегии съвсем не са неоправдани, защото зад тези принципи на виждане и разделение в социалното пространство стоят реални групи, които са способни да ги при-

⁸ Тези схеми също срещат своите различни модификации като „дребен-едър“; „нищожен-крупен“ и т.н.

⁹ По-подробно това е показано в анализа на социалните идентичности.

лагат към различни обекти в т.ч. и алтернативните дискурси за пандемията. В този смисъл, подобни стратегии имат за цел да активират предразположения и нагласи, които са съществуващи и свойствени за българското общество, както е установено по-рано в дисертационния труд, и които се изразяват във високо недоверие в публични институции и системи, медии и др.¹⁰

В анализа на социалните отношения, въз основа на изследване на текстовете, които формират алтернативните дискурси за пандемията на двете медии, са открити три основни принципа на издигане на претенции за валидност на изказванията в измерението на социалните отношения. Логиката на тези моделите най-ясно може да бъде представена като: 1) „Аз знам повече от вас“; 2) „Аз съм един от вас“; 3) „Аз знам повече от вас и съм един от вас“. Чрез първата форма на конструиране на социални отношения се реализира стратегия за провокиране на валидност чрез създаване на отношения на информационно доминиране между дискурсивните производители (медияен персонал, експерти, анализатори, външни на медията и т.н.) и потребителите на дискурса, а от друга страна. Вторият тип социални отношения, които се изграждат между участници в дискурса издигат претенция за валидност, чрез конструирането на отношения на близост, докато третият тип съчетава последните два модела.

С оглед на конструираните идентичности на говорещите субекти – журналисти, експерти, специалисти и др., като легитимни говорители за пандемията се третират агенти, които оспорват официалния дискурс за пандемията на публичните институции и тези, а като нелегитимни, тези които го възпроизвеждат. Друга важна характеристика, която се открива по отношение на идентичностите е свързана с националната идентичност и наличието на множество руски граждани, които се считат за легитимни говорители. От гледна точка на идеологическите идентичности, като легитимни говорители по въпросите за пандемията се третират антиелитарни агенти, консервативни, критици на западния свят и анти-глобалистки настроени. Това показва, че е налице разграничаване по отношение на геополитическите въпроси, което дублира стила на пропагандните дискурси, прегледани при анализа медийната среда у нас. Подобни идеологически разделения притежават много силен потенциал да провокират актове на валидиране, особено в страни, като България, които са така да се каже, „раздвоени страни“, в смисъла на Хънтингтън (Хънтингтън, 2023), неуспяващи да направят преход от една цивилизация към друга (в случая от източната към западната).

По отношение на жанровите характеристики на анализиранияте текстове, е във връзка с наблюдението за наличие на множество медицински и научни жанрове, с които се цели да се придаде една научна легитимност на формулираните репрезентации. Тази стратегия за интегриране на репрезентациите и репрезентационните модели, които са идентифицирани в хода на анализа, освен че придава известна научна легитимност функционира и по още един много важен начин – а именно като представя, че за темите, които се засягат от алтернативните дискурси, не само, че няма научен консенсус, а че основните тези, на публичните институции и други агенти в една или друга степен биват манипулирани или в най-лекия случай – просто погрешни.

¹⁰ Това означава, че „почвата“ на която стъпват производителите на алтернативните дискурси в известна степен е подготвена предварително. Това означава, че шансовете за валидиране на репрезентациите в известна степен са предзададени.

Много важна се явява и ролята на аргументативния стил и още по-конкретно на начина, по който той е изграден. Основна и важна линия на конструирането на аргументация е чрез привеждането на цитирани на различни източници – учени, статистически данни, цитирани на научни списания и т.н., с които се изграждат аргументи в полза на произведените репрезентации. Наличието на такива стилови характеристики прави така, че произведените репрезентации да изглеждат да почиват не на мнението на авторите на публикациите, а на „по-висши инстанции“ по думите на Фуко (Фуко, 1996), който разглеждаше този модел в две понятия, а именно „поле на присъствие“; „поле на съпътствуване“. Изключително важно е наличието на множество случаи на конспиративни стилове, което се явява мощна стратегия за провокиране на актове на валидиране, доколкото чрез нея се активират предразположенията, свързани с вярата в конспирации и в частност, готовността да се приеме, че конспирацията разкрива знание, което иначе бива добре прикривано.

В анализа на (де)легитимиращите стратегии се регистрира, че алтернативните дискурси се явяват като средство за делегитимиране на господството на държавата върху контрола над общественото здраве, средство, с което социалните агенти могат да се борят в това да преодолеят дефицитите, рисковете и заплахите, на които са изложени, като подкопаят възможността на държавата да имплементира практики в полето на здравеопазването. Но анализът показва, че изследваните дискурси не са насочени към всички възможни действия, които държавата може да заеме от цялото поле от легитимни практики, които са въввлечени в това да се поддържа контрола над общественото здраве, а само към тези от тях, чието прилагане води до загуби на капитали, сигурност и предвидимост в житейски план и др. значими за социални дейци неща.

Това дава основание да се заключи, че едно от измеренията валидиране на алтернативните дискурси може да се основава и на специфичните интереси на социалните агенти, доколкото те разрушават (в определена степен) цял сноп от социални отношения, които преди това са били неоспорими, с което държавния дискурс за пандемията губи своята ефикасност. Именно това предполага в такива ситуации валидността да не се свежда просто до лично убеждение, формирано по един или друг начин, а до предпочитана интерпретация. В този смисъл самата социална ситуация предполага за случай, който Пиер Бурдийо (Бурдийо, 2002) описва в „Мъжкото господство“, а именно, че в по-слабо кодирани ситуации положените на господство могат да преобърнат схемите на господство в своя полза.

ГЛАВА III РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗИ ОТ ПРОВЕДЕНИ ДЪЛБОЧИННИ ИНТЕРВЮТА С РЕСПОНДЕНТИ

В последната глава, фокусът е насочен над това как социалните агенти интерпретират идентифицираните във втора глава репрезентационни модели и репрезентациите включени в тях, както и различните елементи на мултисинхронизационния модел, в контекста на поставения в дисертационния труд проблем.

В тази част от дисертационния труд се констатира, че апробацията на мултисинхронизационен модел се оказва успешно във всички случаи, които са изследвани, като също така различните компоненти на модела се явяват източници на валидност. В повечето от изследваните случаи, валидността се наблюдава въз основа на синхронизираност на повече от

едно ниво едновременно. Особено показателно това се вижда в един от случаите, в които Респондент №2 валидира репрезентация, че ваксините са опасни въз основа на идентичността на говорещия (медицинско лице), на социални отношения, които има с него – отношения на близост (в които всяка форма на недоверие е изключение от правилото), но и въз основа на предварително формулирани представи за ваксините (още в самото началото на интервюто респондентът заявява „Аз съм антиваксър!“). Наблюдават се и случаи, в които източниците на валидност, които респондентите признават, дават противоположни посоки за валидиране, като при тях ясно проличава, че тези източници са вписани в йерархия, в която всеки един от тях има различна тежест. Един от тези примери се наблюдава при Респондент №17, чийто социални представи относно ваксините са свързани с виждането им като опасни и непроверени продукти. Изправена в ситуация да валидира твърдението, че ваксините са причина за това бременни жени да загубят бебета си, тя отказва, аргументирайки се с това, че хора, с които има известна близост и солидарност (майки, с които си помагат в онлайн среда, чрез споделяне на опит и съвети за отглеждане на деца) споделят, че не са имали никакви проблеми. Така се вижда как социалните отношения, характеризиращи се с доверие се оказват в основата на акта на отказ от валидиране, но също така източник на валидност се явяват и специфичните идентичности на майките – „на въвлечени в събитието“ по Шютц (Шютц, 1999).

В резултат на проведеня анализ на дълбочинни интервюта, който е извършен в тази част от дисертационния труд се констатира, че механизмите на валидиране на алтернативни дискурси се базират на прилагане на критерии за валидност от страна на социалните агенти, които те са инкорпорирани в хода на своята биографична траектория, като валидността е резултат от съгласуване и синхронизиране на тези критерии с източниците на валидност, част от конструирания модел. Анализът показва, че са налице два типа механизми, които се прилагат от социалните агенти, като те (механизмите) са в резултат от: 1) трансформиране на разделенията в обективните структури под формата на схеми за възприятие и оценка, които функционират като критерии за валидност. Този механизъм се задейства, чрез мобилизиране на вече изградени критерии за валидност, с които социалните агенти оценяват валидността на други изказвания. По този начин различните социални разделения се проявяват и живеят своя втори живот, като структури на хабитуса, с които социалните агенти извършват актовете на филтриране и селекция на валидните от невалидните репрезентации в дискурсивните пространства. В този смисъл политическите, медийните, бюрократичните, класовите, научните и други разделения се оказват база за формиране на критерии за валидност под формата на оценъчни схеми, чрез които валидността може да бъде осмисляна; 2) формулиране на нови критерии за валидност под формата на схеми за възприятие и оценка, придобити в резултат на личен и непосредствен опит в социални области, които се проблематизират от алтернативните дискурси (в случая това е самата пандемия). Това, което става ясно от проведеня анализ е, че първият тип механизми са по-силно застъпени от втория, но не рядко респондентите прилагат както схемите за възприятие и оценка, изградени преди пандемичната ситуация, така и схеми, които са придобити непосредствено в условията на нея. Основните типове на трансформиране на обективните структури в субективни конструкции, функциониращи като критерии за валидност се свеждат до:

1) Трансформиране на социалните дистанции в критерии за валидност

Този механизъм се обективира в това, че както икономическите разлики, така и културните разлики биват инкорпорирани под формата на оценъчни схеми, функциониращи

като критерии за валидност (например в един от случаите „ниско“ е критерий за „валидност“, като в други случаи „фино“; „интелигентно“ и т.н. са критерии за валидност“). Оценъчните схеми са вписани по начин, по който валидността може да се асоциира с противоположни значения при различните респонденти – така например „ниско“ при респондентите с по-нисък социален статус е критерий за валидност, докато при тези с по-висок – за невалидност. В проведеня анализ е показано, как тези обръщания, почиват на системна свързаност между структурата на социалното поле и системите от диспозиции, свойствени за тази структура, без да е задължително те винаги да съвпадат, а също така и как зад стратегиите за валидиране стоят съвсем различни основания и мотиви. При респондентите с по-висок икономически и културен капитал¹¹, които използват този механизъм за валидиране (особено отчетливо при респонденти №9¹²; 11; 14; и 19) се наблюдава, че актовете на валидиране са и актове на разграничаване от низшите класи¹³. Вярата във валидността на репрезентациите е средство, с което те да показват и усещат най-вече своето културно надмощие, което проличава по много ясен начин от факта, че невалидните твърдения биват класифицирани в прилагателни, изразяващи културни дефицити („тъпо“; „неграмотно“; „дебилно“; „идиотско“ и т.н.)¹⁴. Анализът показва, че при културно по-слабо привилегированите агенти, които задействат този механизъм на трансформиране на социалните дистанции в съвкупност от критерии за валидност (чудесен пример за действието на този механизъм може да се наблюдава при Респондент №2;18;15;4;6) стои друг тип стратегия – а именно стратегия на „съхранение“, която се обективира в склонност към минимално поемане на рискове. Основните схеми, които задействат актовете на (не)валидиране са „близко-далечно“; „ниско-високо“; „малко-голямо“; „обикновено-необикновено“, където първата дума от всяка двойка представлява критерий за валидност. Подобни стратегии са свойствени за низшите класи и се изразяват в принципи на мислене и действие от типа на „стой където си.“¹⁵. В този смисъл колкото повече социалната дистанция се увеличава, толкова повече нарастват и риска и несигурността относно валидността на репрезентациите, които се оценяват. Особено показателен е един пример от интервюто с Респондент №15 (който трябва да се отбележи не толкова е пример за човек от низшите класи, а за работата на визириания механизъм), в което той разказва, че колкото по-голяма става една медия (с други думи колкото повече капитал концентрира, колкото повече се изкачва в йерархията), толкова по-зависима и недостоверна става тя. При Респондент №18 това също е особено отчетливо – най-валидни са репрезентациите на близкото обкръжение на респондента, на чието мнение

¹¹ Тук нивата на културен капитал са разгледани, като са отчетени различни аспекти на формите, под които той може да се срещне (институционализирана, инкорпорирана и материализирана), съгласно работите на Пиер Бурдийо по темата.

¹² Въпреки, че респондентът е със средно образование, то сравнително източникът на високия му културен капитал е материалната форма на културен капитал – в случая това е огромна библиотека с книги.

¹³ Струва ми се, че детайлните анализи на интервюта с Респондент №9 и Респондент №14 доказват по изключително красноречив начин казаното.

¹⁴ Подобна констатация хвърля изключително много поводи за извършване на критика на критиката на валидирането на алтернативни дискурси, защото както се вижда тя функционира по начин по който установява отношения на културна доминация. Това може да се наблюдава особено ясно в дискурса на Респондент №17 – жена с високи нива на културен капитал, която много добре усеща, че нейните позиции съответстват на тези на низшите класи (с други думи, че експлицирането им може да доведе до символни санкции), поради което често говори с недомлъвки, евфемизми и т.н. – прилагайки стратегия за съхранение на символния си капитал.

¹⁵ „Летиш на/към високо“ е израз, който често може да бъде срещнат в разговор между агенти ситуирани на по-низките нива в социалната структура, с който трябва да се обуздаят аспирации, свързани с поемането на рискове (често икономически, но не само), които биха довели до социална мобилност във възходяща посока.

той се позова многократно, и въз основа на чието мнение той се отказва от ваксиниране, като после споделя, че е имал доверие на „нискостоящите“ лекари (които са против ваксинирането). Тук важното е, че той се съобразява с мнението на неговите близки относно ваксинирането, а не на лекаря, което е индикативно за това, как с увеличаването на социалната дистанция шансовете за валидиране намаляват. Това намира абсолютно потвърждение при непризнаването на тезите на „високостоящите“ лекари (и не само – медии, политици и т.н.) като легитимни говорители по въпросите за пандемията. Двете стратегии имат нещо много общо, а именно че изразяват едно свойство на хабитуса, което показва, че той често пъти може да бъде генетично свързан с позицията на социалните дейци, в които е вписан, и изразяващ един принцип, който най-условно може да бъде описан като „дръж се според позицията/потеклото/произхода/класата/нивото си и т.н.“.

2) Трансформиране на разделенията в бюрократичното поле в критерии за валидност

Съгласно констатациите по отношение на този механизъм, се регистрира, че той се базира на множество схеми, формиращи система от опозиции, отразяваща бюрократичното поле като „публично-частно“; „официално-неофициално“; „институционализирано-неинституционализирано“; „колективно-индивидуално“; „обществено-лично“ и т.н., които представляват критерии за валидност, с които социалните агенти оценяват валидността на репрезентациите, конструирани в алтернативните дискурси за пандемията. И тук всяка от двойките може да функционира като критерий за валидност в зависимост от социалните условия, в които е формиран хабитусът на респондентите. Няколко крайни примера за това как инкорпорирането на разделенията в бюрократичното поле (институционалните разделения) могат да работят като оценъчни схеми, с които се оценява валидността на репрезентацията се наблюдават при Респондент №1 и Респондент №19 от една страна и Респондент №8, Респондент №10, и Респондент №17. При първите двама респондента, всичко, което се разпознава като „публично“, „официално“, „институционално“ и т.н. се третира, като „валидно“, докато при вторите двама това което се схваща като „институционално“, „публично“, „официалното и т.н. се оценява като „невалидно“. В случая, стратегиите на двата типа респондента се преплитат в познавателна борба, чиято крайна точка се състои в това да утвърди или отрече първенството на колективно признатото и признаваното колективно. Двете логики, на които се основават тези актове на валидиране показват валидността на репрезентациите като продукт от две съвсем различни тенденции. В първия случай това е логиката, която третира валидността като резултат от колективна и надеждна проверка на най-сертифицираните агенти – държава, престижни медии, учени и т.н., акумулирали най-високи обеми от различни видове капитал – информационен, медицински, символен и друг. Във втория случай, логиката на валидиране, макар да почива на идентични схеми, се свежда до изключването на същите агенти, но има по-дълбоки основания – а именно да ограничи делегирането на доверие или в самия респондент, или в най-лошия (далечен) случай в най-близкия му кръг, като преустанови прехвърлянето на доверие към външни на респондента групи. Тази стратегия води до това, че често може да придаде илюзията за автономност на формулираната позиция, да създаде чувство на интелектуална независимост (критичност, мнителност и т.н.), а оттам и оригиналност и изключителност и разграничение от масовото¹⁶.

¹⁶ Това може да се наблюдава по-добре от където и да е при Респондент №10, който споделя, че прави свои проучвания, изчисления и т.н., за да провери хипотезите на учените, които счита за легитимни говорители по

Именно на този принцип може да се постигне разграничение от колективно признатото – а именно, чрез отричане и скъсване с признаваното колективно, т.е. публично, институционално, официално – видимо. Вторият тип стратегии карат дейците, които ги прилагат да валидират в по-висока степен идентифицираните в дискурс анализа на медийни публикации репрезентации. На този фон много открито е разликата между респондентите, които третираат увеличението на социалните дистанции в критерии за невалидност (Респондент №2 и Респондент №18 са прекрасни примери в това отношение) и тези, които трансформират структурата на бюрократичното поле (и в частност доминиращия полюс, където на „публично“ и „официално“ съответства „невалидно“). Първите виждат в „публичното“ и „официалното“, нещо, което е далечно и несвойствено за тях, и продължение на класовите различия, докато вторите гледат на публичното като на нещо малко, което трябва да бъде отрязано. При първите влеченията на хабитуса са насочени към съхранение и избягване на какъвто и да е риск, а при вторите към разграничение и показване на дистинкция. И ако първата стратегия открито е дефанзивна, то втората е по-скоро офанзивна, като тези стратегии несъмнено са свързани с позицията на агентите в социалната структура. Първите са представители на по-непривилегировани класи и ориентирани към това да избягват всичко, което е „високо“, а вторите са снабдени с повече културен капитал¹⁷ и по-добре ситуирани в социалното пространство – „съдба“, тласкаща ги към това да поддържат тази позиция.

3) Трансформиране на разделенията в медийното поле в критерии за валидност;

Този механизъм се обективира в инкорпорирането на: 1) обективната структура на медийното поле; 2) обективната структура на стиловете и жанровете в медийното поле; 3) обективната структура на нормативния порядък в медийното поле, в ментални схеми – структури на хабитуса, функциониращи и като критерии за валидност. Така по отношение на първия тип разделения като критерии за валидност се проявяват някои разделения като „либерално-консервативно“; „проруско-антируско“; „корпоративно-некорпоративно“; „институционализирано-неинституционализирано“; „голямо-малко“; „престижно-непрестижно“ и т.н. Разпознаването на едни медии като „приятелски към Русия“; „либерални“¹⁸ или като „неинституционализирани“ и т.н. води до валидиране, ако респондентът е снабден с такива критерии за валидност, но от друга страна „(не)сензационните“ и „(не)конспиративни“ стилове и жанрове например, също могат да бъдат вписани под формата на схеми за възприятие и оценка, с които да бъде оценявана валидността на репрезентациите например. Последният аспект от този механизъм се състои в инкорпо-

отношение на въпросите за пандемията (т.е. говорители, чийто дискурс счита за валиден при описанията на социалния свят), които в повечето случаи са частни лица, но въпреки това се вижда отлично, че той продължава да прилага същите класификационни схеми, когато „сверява“ тезите, с които е избрал същите говорители, доколкото игнорира публичните дискурси. С други думи при него „частно“ е сред критериите за валидност и при самите актове на проверка той negliжира публичните източници, които са в противовес на неговите тези, както и на легитимните за него говорители.

¹⁷ Особено показателно за това са жанровете, които респондентите считат за места, в които се помещават валидните репрезентации на социалната реалност. При респондентите, които виждат „публичното“ като невалидно и продължение на класовото неравенство (Респондент №2 и респондент №18 са сред най-добрите примери) жанровете, които те третираат като валидни са неформалните разговори с близки и познати, докато при другата група от респонденти, които възприемат публичното като невалидно, но не въз основа на класови категории жанровете са научни (но често става дума за извънинституционална наука.)

¹⁸ Това показва и за известна хетерономия в областта на медийното поле, детерминирана от влиянието на политическото поле, доколкото на самите медии се гледа през политически принципи за виждане и разделение.

рирането на нормативния порядък на медийното поле под формата на схеми за възприятие и оценка, в които всяко едно отклонение от неутралността, обективността, умереността и т.н. може да бъде санкционирано. Сред критериите за валидност, с които респондентите оценяват са „умерено-крайно“; „балансирано-небалансирано“; „обективно-субективно“; „неутрално-ангажирано“ и др. В този смисъл, съвсем резонно и резултатите от актовете на валидиране не са еднакви, доколкото принципите, на които се основават са инкорпорирани в различни области на социалния живот и като цяло в различни условия. В случая валидността е резултат от няколко основни стратегии: 1) Дискредитиране на отклоненията от нормата. Най-отчетливо това е видимо при Респондент №19, но също така и при Респондент №12;11;16; без с това да се изчерпва целият списък. Тези респонденти (и не само) отказват да валидират репрезентации именно въз основа на системите от опозиции, които препращат към структурата на нормите в медийното поле чрез критерии за валидност като „крайно“; „непроверено“; „субективно/необективно“ и др.; 2) Дискредитиране чрез филтриране на доминиращи от доминирани медии/жанрове/стилове. В този случай се валидират и възприемат дискурсите за пандемията от престижни медии, като се отхвърлят дискурсите на непестижни (например „евтини“; „конспиративни“ и др.) и спекулативните стилове и жанрове. В случая тази стратегия се прилага най-вече, за да се отхвърлят репрезентациите, съдържащи се в алтернативните дискурси.

4) Трансформиране на разделенията в политическото поле в критерии за валидност;

Този механизъм се базира на инкорпориранието на структурата на политическото поле под формата на ментални структури – „либерално-консервативни“ – изразяваща идеологическо разделение; и „източно-западно“ – изразяваща геополитическо разделение (най-вече „Руско-Американско/Западно“). Именно втората схема се явява основа при актове на валидиране/или откази от валидиране, доколкото аспекти на социалната идентичност като източник на валидност и в частност – националната идентичност могат да бъдат оценявани точно с този политически принцип на виждане и разделение. Анализът показва, че и в този случай валидността може да бъде асоциирана с противоположни значения – при Респондент №1 „руското“ се асоциира с невалидност, докато при Респондент №17 много ясно проличава, как активирането на тази схема, води до склонност към валидиране и възхвала на различни аспекти, свързани с Русия, като изглежда, че тя е продукт и на стремеж към запазване на идеологическа чистота.

5) Трансформиране на разделенията в научното поле в критерии за валидност;

В хода на анализа в трета глава е констатирано, че обективните разделения в научното поле също се явяват като обект за трансформация под формата на субективни конструкции, с които валидността бива осмисляна и оценявана. Примери за това се наблюдават при проведените интервюта с Респондент №10 и Респондент №14, които прилагат такива оценъчни схеми (критерии за валидност) като най-изразената форма (но не единствена) на разделение в научното поле е „старо-младо“, в която старостта, разбирана като дълголетие и дълъг професионален опит в очите на респондентите отличава легитимните от нелегитимните говорители по въпросите за пандемията, тези, които произвеждат валидни описания на света, срещу тези, които не произвеждат такива. В случая, действието този механизъм (на трансформиране на обективните разделения в структури на хабитуса, действащи като критерии за валидност, с които се оценяват различните репрезентации)

е насочено към това да възпроизвежда геронтократична логика, в която най-достоверните тези принадлежат на най-възрастните и престижни членове на една общност. В този смисъл, този механизъм прилича в голяма степен на механизма за валидиране, който се наблюдава при Респондент №1 и Респондент №19 по отношение на разделенията в бюрократичното поле, и който възприема всичко, свързано с официално признатото и публично като „валидно“.

Вторият голям механизъм, който е изведен в трета глава, разглежда в как критериите за валидност биват инкорпорирани в рамките на непосредствения опит (в случая на пандемична ситуация) и в резултат на който се снабдяват със знание за „валидното“ и „невалидното“. Най-отчетливо и добре проявен, този механизъм се наблюдава при Респондент №5, която работи като санитар в болница и реално при оценяването на валидността на репрезентациите тя изхожда именно от своя личен опит. Разбира се това също е резултат от конкретните параметри на нейния хабитус, в който лично провереното и установеното има по-голяма степен на валидност от това, което не е. Основната разлика между двата механизма се състои в това, че при първия критериите за валидност за изработени предварително от една страна, а от друга страна не са проверени непосредствено в опита, за разлика от втория случай. Това по още един начин показва как репрезентациите за пандемията се вплитат по различен начин в биографичните траектории, доколкото различните респондентите имат неравен шанс да валидират от позицията на опита.

В края на тази част от дисертационното изследване, окончателно са верифицирани и потвърдени, формулираните хипотези.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ ОТ ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

В заключението на дисертационния труд се констатира, че алтернативните дискурси, които са изследвани, са част от вече съществуващ политически детерминиран хетерономен полюс в медийното поле, в който политическа и медийна дейност стават трудно различими и разграничими. Логиката на конструиране на двата алтернативни дискурса, дублира логиката на конструиране на изследваните от два колектива пропагандни медийни дискурси (Вацов, и др., 2017) и (Знеполски, Чалъкова, Павлов, & Вацов, 2017), като принципите на разделение, които са закодирани в пропагандните дискурси се пренасят на терена на пандемията от COVID-19. Това дублиране се състои в противопоставянето на „богати“ срещу „бедни“; на „запад“ срещу „изток“; на „публично“ (държава/институции и т.н.) срещу „частно“ (граждани) и др., в режими на репрезентиране, в които обикновено първите се представят като агресори, а вторите като жертва.

В допълнение на това, в изследването се регистрира, че освен че се ситуират в хетерономния полюс на медийното поле, алтернативните дискурси се вписват в и в по-широк и специфичен социален контекст (респективно и исторически), който от една страна се характеризира с различни проблеми на политическата, икономическата, медийната и други среди, а от друга със силно недоверие към обществени институции и системи от страна на гражданите, което способства за формирането на трайни и устойчиви анти-институционални (най-вече) и антиелитарни нагласи (и не само), които са вписани в хабитусите на социалните агенти.

Едно такова заключение, предполага да се каже, че базата за валидността на изследваните в настоящото дисертационно изследване алтернативните дискурси, (но

това несъмнено важи и за други такива) сред определени групи от хора, т.е. на дискурси, които са конкурентни на тези на публичните институции, а и отричащи ги, е изградена много преди тяхното появяване.

С оглед на факта, че алтернативните дискурси, които са изследвани в настоящия дисертационен труд са анти-институционално и антиелитарно ориентирани, в посока на критиката на държавата и институциите, от една страна и на елитите от друга, то те активират точно онези елементи от хабитусите на социалните дейци като мнителност, критичност, недоверие, скептицизъм и т.н.

В този смисъл включването на различни източници на валидност, които могат да провокират валидиране на репрезентациите, които се изграждат в алтернативните дискурси се оказва особено успешна стратегия сред една аудитория и доста неуспешна сред друга. Именно в този план най-добре се наблюдава поляризираща основа на алтернативните дискурси, доколкото едновременно провокират и активират диспозициите на едни агенти (като „недоверие“, „мнителност“ и т.н.), но в същото време подсилват и конкурентните групи и критиките им точно към алтернативните дискурси, което е индикативно за релативния характер на актовете на валидиране.

Сред успешните стратегии за провокиране на валидност могат да бъдат отчетени тези, в които е налице даване на думата на агенти (които несъмнено могат да се разглеждат като потенциални източници на валидност), влизащи в ролята на критици на държавата/институциите, критици на политиките за справяне с пандемията, критици на публичния дискурс за пандемията, критици на Западния свят и линия на развитие; изграждането на отношения на близост, които се конституират в дискурса (особено сред културно по непривилегированите агенти); включването на научни жанрове и аргументативни стилове, често базирани на цитиране на научни списания, учени, бази от данни и т.н., които провокират актове на валидиране, като особено впечатление прави и наличието на конспиративни стилове, което се оказва успешна стратегия при някои от респондентите, доколкото те са изградили трайни и устойчиви конспиративни нагласи и предразположения и др.

В този смисъл, наличието на мултисинхронизационния модел изразява нещо много съществено – много рядко валидирането на алтернативните дискурси е автономен процес, доколкото социалните агенти черпят своето знание преобладаващо от външни източници – разговори с близки, научни статии, медии, експерти, институции и т.н. и доста по-рядко от непосредствен опит.

Един от най-важните изводи, до които достига този труд, се състои в това, че в хода на своята биографична траектория, социалните агенти социализират и инкорпорират обективните разделения в социалното пространство под формата принципи за виждане и разделение, схеми за възприятие и оценка, класификационни схеми, които функционират като критерии за валидност, критерии, от които те се ръководят в това да определят, кои са валидните описания на света.

Фундаментална част от констатациите, които са установени в дисертационният труд е, че механизмите на валидиране на алтернативни дискурси в медийното поле са и прагматично конструирани и насочени към различни, но конкретни ползи за агентите, които ги прилагат. Вярата във валидността или в невалидността на репрезентациите може да осигурява на различните агенти, различни ползи под формата на усещания, които имат конститутивен за идентичността им принос. Така например много ясно се забелязва, че тези агенти,

които прилагат оценъчни схеми от политическото поле в разделенията „либерално-консервативно“; „източно-западно“ и т.н., т.е. мобилизират механизъм за трансформиране на разделенията в политическото поле в критерии за валидност. Вярата или недоверието в репрезентациите на социалната реалност, които са конструирани осигурява усещане за идеологическа чистота и не разстройва политическите измерения на идентичността, доколкото разказите за пандемията са се превърнали и в залози в политическото поле. Още по-отчетливо това се наблюдава при респондентите, с по-висок културен капитал, доколкото при тях вярата във валидността (или невалидността) на репрезентациите често функционира като белег за дистинкция, осигуряващ им усещане за превъзходство над по-низшите слоеве в социалната структура. В този смисъл ясно проличава прагматичният характер на механизмите на валидиране.

В допълнение на това се констатира, че механизмите на валидиране на алтернативните дискурси в медийното поле, които са изследвани, често са ориентирани към това да осигуряват сигурност в акта на валидиране, стремейки се да избегнат колебания относно валидността на получените репрезентации, чрез съотнасяне към инстанции, които би следвало да гарантират валидността, като такива инстанции, както бе показано представляват нормативната структура на медийното и журналистическото поле, доверието в близките хора и др.

В заключението също така са изведени характеристики на механизмите на валидиране на проблематизираните в дисертацията алтернативни дискурси, ситуирани в медийното поле (в т.ч. и на критериите за валидност, които са основен елемент, задвижващ тези механизми) като се отбелязва, че критериите за валидност, обуславящи механизмите на валидиране на алтернативните дискурси, изследвани тук, несъмнено са в известна степен инспирирани от социалната структура; те са различни и варират при различните агенти, но без да бъдат уникални. Критериите за валидност обикновено са трайни, но не и непроменливи. Трайни, защото, обикновено са продукт на дълго, плавно и постепенно изграждане. От друга страна, всеки нов опит и преживяване (а и не само) могат да доведат до преустройства в хабитуса, и респективно системите от критерии за валидност, вписани в него да претърпят трансформация. Констатира се, че механизмите, които задвижват валидността на репрезентациите проявяват релативен характер, доколкото няма универсални критерии за валидност, а само такива, които са изградени в рамките на специфичния опит в социалния свят, като също така те съществуват в йерархична система, в която не всеки от тях има равна тежест.

Това означава, че от една страна валидността може да бъде в известна степен предзададена, доколкото агентите могат да бъдат предвидими, по отношение на потенциалните валидиращи стратегии, доколкото са снабдени с критериите за валидност, които могат да проявяват трайност и непроменливост. В различни социални ситуации и условия, са възможни определени актуализации и преустройства на хабитуса, и респективно на критериите за валидност, вписани в него, които могат да доведат до поемане на непредвидими посоки на валидиране, в т.ч. и дори невъзможност за съждение, колебания и др.

В изследването се стига до извода, че механизмите на валидиране на алтернативни дискурси в медийното поле, които са изследвани в настоящия дисертационен труд, са ориентирани към постигане на категоричност при актовете на валидиране. Като друга характеристика на механизмите на валидиране на алтернативните дискурси в медийното поле, се явява това, че те са интенционални без да е налице съзнателно насочване към цели от страна на агентите, които ги мобилизират. Механизмите осигуряват различни ползи за социалните

агенти, както е показано в анализа на дълбочинните интервюта, проведен в глава III от дисертационния труд под формата на усещания за превъзходство, сигурност и т.н.

В този смисъл механизмите на валидиране на алтернативните дискурси, изследвани в този дисертационен труд са в определена степен мотивирани (отново недокрай съзнателно), като мотивите могат да варират – от стремеж за онагледяване интелектуална автономност, демонстриране на културно превъзходство необходимост от успокоение и т.н. Доколкото, обаче, стремежът към демонстриране на културна доминация (най-вече) може да се третира като нагласа, свойствена най-вече за притежателите на по-висок обем на културен капитал, то несъмнено и тук трябва да се констатира, че механизмите на валидиране на алтернативните дискурси, които са изследвани тук могат да се вписват в цялостните житейски стратегии и модели на поведение у отделните класи и фракции в социалното пространство.

В заключението също така се констатира, че формулираната в дисертационното изследване теза може да бъде потвърдена по категоричен начин.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Бунджулов, А. (2022). *Власт и видимост. Postscriptum*. София: Изток-Запад.
2. Бурдийо, П., & Вакан, Л. (1993). *Въведение в рефлексивната антропология*. София: Издателска къща "Критика и Хуманизъм".
3. Бурдийо, П. (2002). *Мъжкото господство*. София: Лик.
4. Бурдийо, П. (2014). Символен капитал и социални класи. От П. Бурдийо, & Л. Вакан, *Социални класи и символна власт* (стр. 39-72). София: Сиела
5. Вацов, Д., & др. (2017). *Антидемократичната пропаганда в България. Първа част. Информационни сайтове и печатни медии. 2013-2016 г.* София: Фондация за хуманитарни и социални изследвания.
6. Европейска комисия. Представителство в България. (н.д.). *Извлечено от Европейската комисия и Представителството в България предприемат редица действия и инициативи за борба с дезинформацията и разпространението на фалшиви новини.*: https://bulgaria.representation.ec.europa.eu/novini-i-sbitiya/es-sreschu-dezinformacijata_bg
7. Знеполски, Б., Чалъкова, П., Павлов, К., & Вацов, Д. (2017). *Антидемократичната пропаганда в България: Втора част. Медиите онлайн през 2017 г. Честотно измерване и анализ на съдържанието*. София: Фондация за хуманитарни и социални изследвания.
8. Сега. (01 01 2021 г.). Извлечено от Втора българска община забрани 5G: <https://www.segabg.com/hot/category-bulgaria/vtora-bulgarska-obshtina-zabrani-5g>
9. Фуко, М. (1996). *Археология на знанието*. София: „Наука и изкуство“.
10. Фуко, М. (2016). *Генеалогия на модерността*. София: Изток-Запад.
11. Хънтингтън, С. (2023). *Сблъсъкът на цивилизацията и преобразуването на световния ред*. София: Обсидан.
12. Шютц, А. (1999). *Чужденецът*. София: Лик.
13. Якимова, М. (2022). *Страх и пропаганда*. София: Изток-запад.
14. Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
15. Bourdieu, P. (1996b). *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Cambridge: Polity Press.

16. *Economy.bg*. (12 12 2017 г.). Извлечено от Великобритания допуска, че Брекзит е резултат от кампания по дезинформация: <https://m.economy.bg/world/view/30247/Velikobritaniya-dopuska-che-Brekzit-e-rezultat-ot-kampaniya-po-dezinformaciya>
17. Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Arnold.

СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ

1. Направен е опит за конструиране на модел за обяснение на механизмите на валидиране на алтернативни дискурси, въз основа на теоретичен анализ на концепции в областта на теорията на дискурса, теория на властта и генетическия структурализъм на Пиер Бурдийо.
2. Задълбочаване на интеграцията на социоаналитичния подход в социологията, разработен от Пиер Бурдийо, в полето на социологията на комуникациите, и в частност в областта на поставения в дисертационното изследване проблем, свързан с механизмите на валидиране на алтернативни дискурси.
3. Въвеждане на разбиране на валидността на дискурса, като резултат от синхронизирането на структурните елементи на дискурса със структурните елементи на интерпретацията хабитус. Подобно разбиране постулира за схематичен генезис (съгласуване на схеми за възприятия и оценка и др.), на валидността.
4. Теоретизиране и извеждане на свойствени характеристики на изследваните алтернативни дискурси и на механизмите на тяхното валидиране:
 - 4.1. Въз основа на проведените изследвания и анализи са представени свойствени характеристики на изследваните алтернативни дискурси, които са изследвани като ориентираност към делегитимиране и намаляване на обхвата на господството на държавата на върху контрола над общественото здраве и ориентираност към оспорване на икономическия и политически ред, чрез интегриране на хетеродоксални „принципи на виждане и разделение“;
 - 4.2. Като резултат от проведените изследвания и анализи са изведени характеристики на самите механизми на валидиране на алтернативните дискурси, като са идентифицирани следните характеристики – интенционален характер (без да е налице съзнателно насочване към цели); релативен характер; ориентирани към постигане на сигурност в акта на (не)валидиране; мотивираност (социалните агенти имат различни мотивации, за да ги мобилизират) и др.

СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ ПО ДИСЕРТАЦИОННАТА ТЕМА

Балтов, Н. (2017). Трансформации в медийното поле в условия на изгубена автономност. В: *Проблеми на постмодерността*, 7(2), 120-127. Извлечено от <https://pmpjournal.org/index.php/pmp/article/view/45>

Балтов, Н. (2018). „Умората от демокрацията“ като състояние на криза на модерните либерално-демократични режими. В: *Сборник с доклади „Съвременните обществени предизвикателства и образованието по социология“*. София: Издателски комплекс – УНСС. 224-229.

Балтов, Н. (2022). Модели на конструиране на алтернативни медийни дискурси относно бежанските вълни от Сирия и Украйна. В: *Проблеми на постмодерността*, 12(3), 441-494. <https://doi.org/10.46324/PMP2203441>.

Извлечено от: <https://pmpjournal.org/index.php/pmp/issue/view/36>

Балтов, Н. (2023). Дискурсивно (въз)производство на политико-морални кодекси и конструиране на нови форми на политически морално поведение. В: *Сборник с доклади „Икономика, общество и човешки ресурси в предизвикателство на времето“*. София: Издателски комплекс – УНСС. 39-50.